

Bijlage 1

- *Plangebied Gelind in de Mortel te Gemert, Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek, BAAC, november 2010*
- *Selectiebesluit archeologie gemeente Gemert – Bakel, 15-12-2010*

GEMEENTE GEMERT-BAKEL

PLANGEBIED GELIND IN DE MORTEL TE GEMERT

Bureauonderzoek en
Inventariserend veldonderzoek (verkenkende fase)

BAAC rapport V-10.0107

november 2010

GEMEENTE GEMERT-BAKEL

PLANGEBIED GELIND IN DE MORTEL TE GEMERT

Bureauonderzoek en
Inventariserend veldonderzoek (verkennende fase)

BAAC rapport V-10.0107

november 2010

Status
definitief

Auteur(s)
drs. M.J. van Putten

ARCHEOLOGIE BOUWHISTORIE CULTUURHISTORIE ■

Colofon

ISSN	1873-9350
Auteur(s)	drs. M.J. van Putten
Redactie	dhr. J.R. Mulder
Cartografie	drs. M.J. van Putten
Copyright	Gemeente Gemert-Bakel / BAAC bv te Deventer

Eindcontrole	dhr. J.R. Mulder		09-04-2010
Autorisatie (senior prospector)	drs. M. Bink		09-04-2010

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Gemeente Gemert-Bakel te Gemert en/of BAAC bv te Deventer.

BAAC bv

Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Postbus 2015
7420 AA Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 61 84 30
E-mail: deventer@baac.nl

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens	3
Inhoudsopgave	4
1 Inleiding	6
1.1 Onderzoekskader	6
1.2 Ligging van het gebied	6
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Werkwijze	8
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	8
2.3 Bewoningsgeschiedenis	10
2.3.1 Inleiding	10
2.3.2 Archeologie	11
2.3.3 Historie	12
2.4 Archeologische verwachting	14
3 Inventariserend Veldonderzoek	16
3.1 Werkwijze	16
3.2 Veldwaarnemingen	17
3.3 Verkennend booronderzoek	18
3.3.1 Lithologie en bodemopbouw	18
3.3.2 Bodemverstoringen	19
3.3.3 Archeologische indicatoren	19
3.4 Archeologische interpretatie	20
4 Conclusie en aanbevelingen	22
4.1 Conclusie	22
4.2 Aanbevelingen	22
Geraadpleegde bronnen	24
Bijlagen	
Bijlage 1	overzicht van geologische en archeologische tijdvakken
Bijlage 2	boorpuntenkaart
Bijlage 3	boorbeschrijvingen
Bijlage 4	verklarende woordenlijst

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In opdracht van de gemeente Gemert-Bakel heeft het onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuurhistorie en Cultuurhistorie (BAAC bv) een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek met behulp van boringen (verkennde fase) uitgevoerd voor het plangebied 'Gelind in de Mortel' te Gemert (gemeente Gemert-Bakel), provincie Noord-Brabant.

Aanleiding voor dit onderzoek is de geplande nieuwbouw binnen het plangebied. De verstoringdiepte tijdens eventuele toekomstige werkzaamheden is vooralsnog niet bekend. De ervaring leert dat de bodemversturende activiteiten bij normale bouwwerkzaamheden zich beperken tot 1 à 1,5 m beneden maaiveld. Als gevolg van de eventuele toekomstige bodemingrepen bestaat er een gerede kans dat archeologische waarden verstoord of vernietigd zullen worden.

Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied aan de hand van bestaande bronnen. Met behulp van de verworven informatie wordt een specifiek archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

Het inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek heeft tot doel inzicht te krijgen in de vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden en om de intactheid van het bodemprofiel te bepalen. Om de doelstellingen zoals deze zijn opgesteld in het plan van aanpak (Emaus 2010) te realiseren, dient op de volgende onderzoeksvragen een antwoord te worden gegeven:

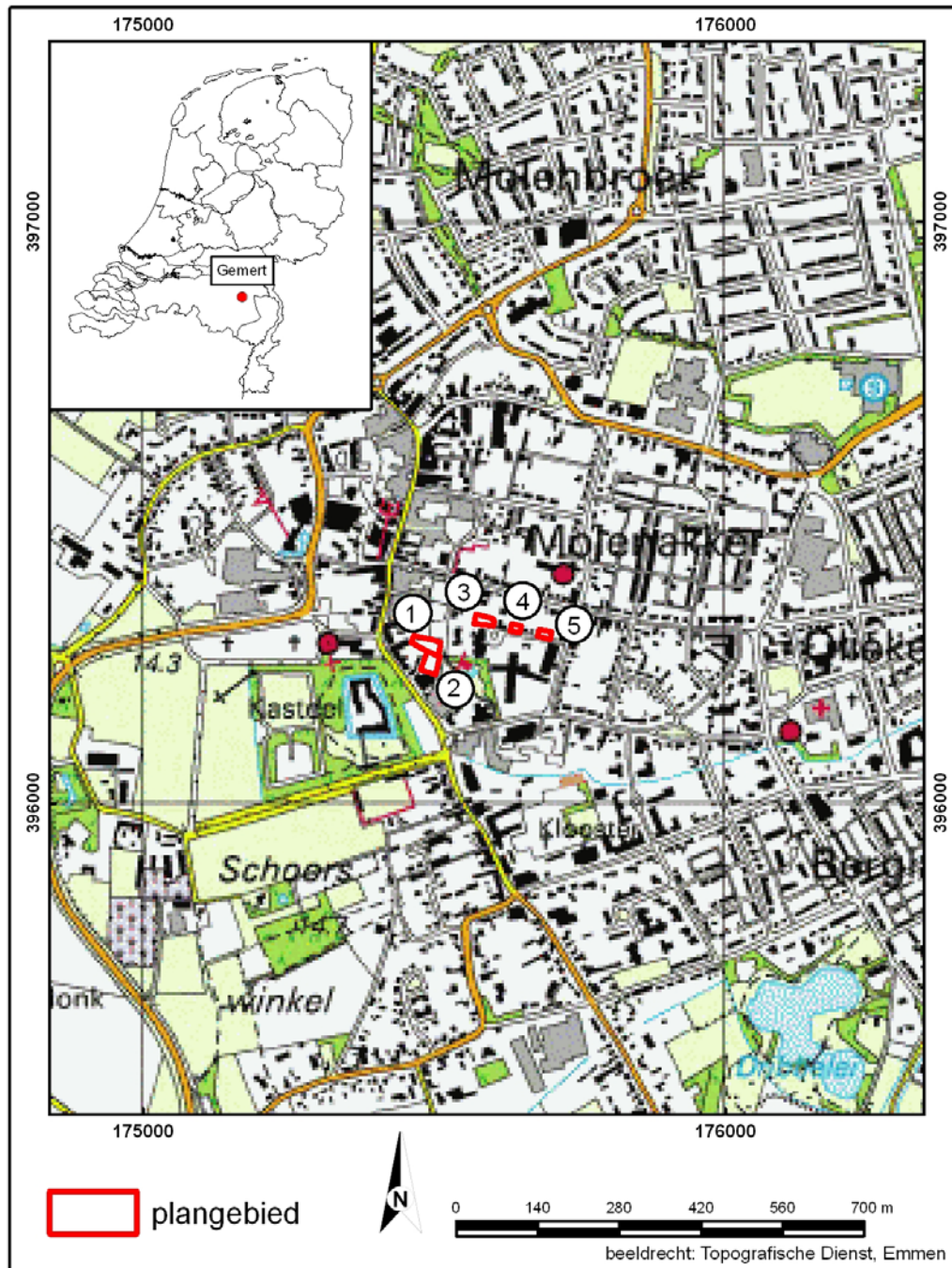
- Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, zijn er gegevens bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
- Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en zijn er gegevens bekend over bodemversturende ingrepen in het verleden binnen het plangebied?
- Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?
- Hoe is de bodemopbouw en is deze nog intact?
- Is vervolgonderzoek nodig om de door het bureauonderzoek en verkennend booronderzoek in beeld gebrachte gebieden met een archeologische verwachting en een intact bodemprofiel nader te onderzoeken en zo ja, in welke vorm?

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1 (SIKB 2006a), het vigerende gemeentelijke beleid en het onderzoeksspecifieke plan van aanpak (Emaus 2010).

1.2 Ligging van het gebied

Het plangebied, bestaande uit 5 deelgebieden, bevindt zich in de bebouwde kom van Gemert, aan het Beatrixplantsoen. De deelgebieden zijn momenteel in gebruik als tuin, plantsoen of parkeerterrein. Twee deelgebieden bevinden zich aan het Beatrixplantsoen (deelgebieden 1 en 2), één van de deelgebieden bevindt zich aan de 'Bonen Gang' (deelgebied 3) en twee van de deelgebieden bevinden zich aan de prinses Irenestraat (deelgebieden 4 en 5).

Men is voornemens om de deelgebieden opnieuw in te richten en een aantal nieuwe woningen te bouwen. Het oppervlak van de deelgebieden 1 tot en met 3 bedraagt achtereenvolgens circa 950 m², 820 m² en 470 m². Het oppervlak van de deelgebieden 4 en 5 bedraagt respectievelijk 220 m² en 275 m² per deelgebied. In totaal betreft het circa 2740 m². In figuur 1.1 is de ligging van het plangebied weergegeven, waarbij onderscheid is gemaakt in de vijf deelgebieden.

Figuur 1.1 Ligging van het plangebied (ANWB 2004).

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek is met behulp van bestaande bronnen een specifieke archeologische verwachting voor het onderzoeksgebied opgesteld.

Hierbij zijn onder andere de bodemkaart, de geomorfologische kaart en de geologische kaart geraadpleegd. Tevens zijn de bekende archeologische waarden in of rond het onderzoeksgebied geïnventariseerd. Bij de inventarisatie van de archeologische waarden is gebruik gemaakt van de Archeologische Verwachtingskaart van de gemeente Gemert-Bakel (Vestigia 2009), de gegevens uit het Centraal Archeologisch Archief (CAA), het Centraal Monumenten Archief (CMA) en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Hierbij is het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS-II) gebruikt. Er is contact opgenomen met de provincie Noord-Brabant om na te gaan of in het gebied recentelijk ontgravingen hebben plaatsgevonden. Er is een studie gemaakt van oud kaartmateriaal van het gebied. Tenslotte is relevante achtergrondliteratuur bestudeerd met betrekking tot de geologische opbouw, de geomorfologie, de bodemopbouw en de historie van het gebied om op basis van locatiekeuze-theorieën een uitspraak te doen over de kans op aanwezigheid van archeologische resten.

In navolgende paragrafen worden de resultaten van het bureauonderzoek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een synthese in de vorm van een specifieke archeologische verwachting. Een opsomming van de geraadpleegde literatuur en gebruikte kaarten is terug te vinden in de literatuurlijst. Voor een tabel met een overzicht van geologische en archeologische tijdvakken wordt verwezen naar bijlage 1.

2.2 Landschappelijke ontwikkeling

Het onderzoeksterrein ligt in het Zuid-Nederlandse zandgebied, waartoe grote delen van Noord-Brabant behoren (Berendsen 2000). Het onderzoeksgebied bevindt zich in een gebied dat qua geologie in grote mate beïnvloed wordt door de in de ondergrond aanwezige breuken. Het gebied behoort tot de Centrale Slenk (ook wel Roerdalslenk genoemd). Het betreft een dalingsgebied met een zuidoost-noordwestelijke hellingsrichting. In het oosten wordt de Centrale Slenk begrensd door de Peelrandbreuk. Deze breuklijn loopt dwars door het dorp Gemert en bevindt zich op slechts enkele tientallen meters ten oosten van het plangebied. De Peelrandbreuk scheidt de Centrale Slenk (een tektonisch dalingsgebied) van de hoger gelegen Peelhorst (een tektonisch stijgingsgebied). Gedurende het Kwartair (bijlage 1) heeft langs deze breuklijn daling plaatsgevonden. Dit proces treedt ook heden ten dage nog op. De bewegingen langs de breuken resulteren zo nu en dan in lichte aardbevingen. Vanwege het feit dat het een dalingsgebied betreft zijn de geologische formaties in de ondergrond in de Centrale Slenk dikker dan op de nabij gelegen Peelhorst.

Gedurende het Pleistoceen (2,5 miljoen jaar tot 10.000 jaar BP) zijn er verscheidene zeer koude perioden geweest (glacialen/ijstijden), afgewisseld met warmere perioden (interglacialen). Gedurende geen van de glacialen is zuidelijk Nederland door landijs bedekt geweest. Wel is het klimaat tijdens de laatste ijstijd (Weichselien, 115.000 - 10.000 jaar geleden) van invloed geweest op het huidige landschap. In het begin van het Weichselien was er nog vrij veel vegetatie, waardoor de zandverstuivingen slechts

een lokaal karakter hadden. In het Midden-Weichselien was de vegetatie vrijwel verdwenen, waardoor op grote schaal verstuiwing van zand kon optreden. Dit door de wind afgezette zand wordt dekzand genoemd. Het dekzandreliëf bestaat voor het grootste gedeelte uit dekzandruggen en dekzandwelingen. De ruggen zijn vaak duidelijk te zien en kunnen meer dan 1,5 meter boven hun omgeving uitsteken. De dekzandwelingen zijn minder geaccidenteerd. Behalve deze reliëfrijke gebieden zijn er ook gebieden waar het dekzand in de vorm van vlakten is afgezet.

Het dekzandpakket wordt gerekend tot de Formatie van Boxtel (De Mulder *et al.* 2003). Het materiaal bestaat in het algemeen uit fijn zand (mediaan van 150 – 210 μm) met enkele grovere zand- of grindlaagjes (Stiboka 1981). Gedurende het Vroeg- en Midden-Pleniglaciaal (58.000 - 29.000 jaar geleden) trad er op grote schaal verspoeling van het toen aanwezige dekzand op, waardoor zandlagen afgewisseld met leemlagen gevormd werden, die samen fluvioperiglaciale afzettingen genoemd worden. Dergelijke afzettingen kunnen binnen het plangebied binnen 2 m beneden maaiveld worden aangetroffen (Bisschops 1973). In een later stadium van het Pleniglaciaal zijn wederom fluvioperiglaciale sedimenten afgezet. Deze afzettingen tonen een grote variatie in korrelgrootte en worden ook wel “Brabantse leem” genoemd. In het plangebied wordt echter geen Brabantse leem verwacht (Bisschops 1973).

Na het Pleniglaciaal tot aan het begin van het Holoceen treden wisselend enkele klimaatsverbeteringen en -verslechtingen op, waarbij wisselend bodemvorming en verstuiwing plaatsvindt. De dekzanden uit deze periode worden “jonge dekzanden” genoemd en liggen in en rondom het onderzoeksgebied aan het oppervlak. Het “Jong dekzand” is soms onder te verdelen in twee fasen, “Jong dekzand I” en “Jong dekzand II”. Op de overgang tussen “Jong dekzand I” en “Jong dekzand II” is op bepaalde plaatsen een dunne bodem gevormd. Deze laag staat bekend als de Laag van Usselo en vertegenwoordigt een oude begroeiingshorizont die zich ontwikkeld heeft op een voormalig landoppervlak of als een veenlaag, daterend in het Allerød-interstadaal (Berendsen 1998). Volgens de geologische kaart (Rijks Geologische Dienst 1973) bevinden zich ter plaatse van het plangebied fluvioperiglaciale afzettingen in de ondergrond, afgedekt met een pakket dekzand met een dikte van minder dan 2 meter.

Vanaf het begin van het Holoceen (vanaf 10.000 jaar geleden tot heden) trad een blijvende klimaatsverbetering op. Aanvankelijk was het klimaat nog droog en bij de nog schaarse vegetatie ontstonden plaatselijk weer zandverstuivingen. Het betreft duinvormige dekzandafzettingen. Naarmate de klimaatsomstandigheden verbeterden raakten de dekzandgebieden, waaronder ook de duinen, begroeid, zodat er een einde kwam aan de verstuiwingen. Echter, vanaf het begin van de jaartelling kwamen plaatselijk weer zandverstuivingen voor als gevolg van de verwoesting van vegetatie (Stiboka 1981, Bisschops 1973). De verwoesting van de vegetatie hing deels samen met klimatologische veranderingen maar was vooral het gevolg van menselijke activiteiten (platbranden, het steken van plaggen). Als gevolg van deze relatief jonge zandverstuivingen ontstonden de landschappelijk kenmerkende stuifzandcomplexen (Formatie van Boxtel; Laagpakket van Kootwijk). Ook binnen de gemeente Gemert-Bakel komen dergelijke stuifzanden voor, zij het niet in de omgeving van het plangebied.

Het plangebied is vanwege de ligging binnen de bebouwde kom op de geomorfologische kaart van Nederland (Stiboka/RGD 1977) niet gekarteerd. Indien het kaartbeeld echter wordt geïnterpoleerd naar het plangebied, dan bevindt het te onderzoeken terrein zich in een gebied bestaande uit dekzandruggen, al dan niet bedekt met een oud-bouwlanddek (code 3L5).

Ook op de bodemkaart van Nederland (Stiboka 1981) is het plangebied niet gekarteerd. Bij interpolatie van het kaartbeeld kan worden geconcludeerd dat het plangebied zich bevindt in een gebied bestaande uit een hoge zwarte enkeerdgrond (zEZ21), gevormd op leemarm en zwak lemig fijn zand. Het gebied maakt deel uit van een groter esdekcomplex rond het dorp Gemert. Het plangebied bevindt zich in een gebied met grondwatertrap VI. Dit betekent dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand zich tussen 40 en 80 cm beneden maaiveld bevindt en de gemiddeld laagste grondwaterstand dieper dan 120 cm beneden maaiveld.

Zwarte enkeerdgronden zijn zandgronden met een niet-vergraven, dikke humushoudende bovengrond (Aa-horizont van minimaal 50 cm dik). Deze dikke humushoudende bovengrond wordt ook wel een plaggendeek of esdek genoemd. Dit esdek is ontstaan door het eeuwenlang opbrengen van gemengde plaggen en potstalmest op de akkers. De plaggen werden gestoken op nabij liggende gras-, bos- of heidepercelen en in de potstal geworpen om de uitwerpselen van het vee op te vangen. Vaak werd ook het nederzettingsafval vermengd met de plaggen, waardoor in esdekken vaak 'mestaardewerk' voorkomt. De plaggen werden met de uitwerpselen en het nederzettingsafval vervolgens als mest op de akkers gebracht. Op een akkercomplex op arme zandgrond konden zo gedurende langere tijd gewassen worden verbouwd, zonder dat de bodemvruchtbaarheid daarbij uitgeput raakte. De oogsten konden daardoor op peil blijven.

De zwarte enkeerdgronden hebben meestal een zandig tot zwak lemig esdek. Ze worden vooral aangetroffen als complexen van oude bouwlandgronden op de hoger gelegen dekzandruggen in het pleistocene dekzandgebied. De nabijheid van zwarte enkeerdgronden bij heideontginningen suggereert dat de zwarte kleur vooral het gevolg is van het gebruik van heideplaggen.

Ter plaatse van de esdekken kan het originele maaiveld zijn opgehoogd met minimaal 0,5 m en lokaal zelfs meer dan 1 m grond, terwijl het maaiveld in de afgeplagde gebieden rondom het akkercomplex juist is verlaagd. Bij hele dikke plaggendecken (> 1 m) is soms sprake van een bruin esdek in de ondergrond en een donkerbruin tot zwart esdek in de top van de bodem. Dit kan wijzen op een meerfasige opbouw van het esdek, waarbij verschillende brongebieden voor het strooisel zijn afgeplagd.

2.3 Bewoningsgeschiedenis

2.3.1 Inleiding

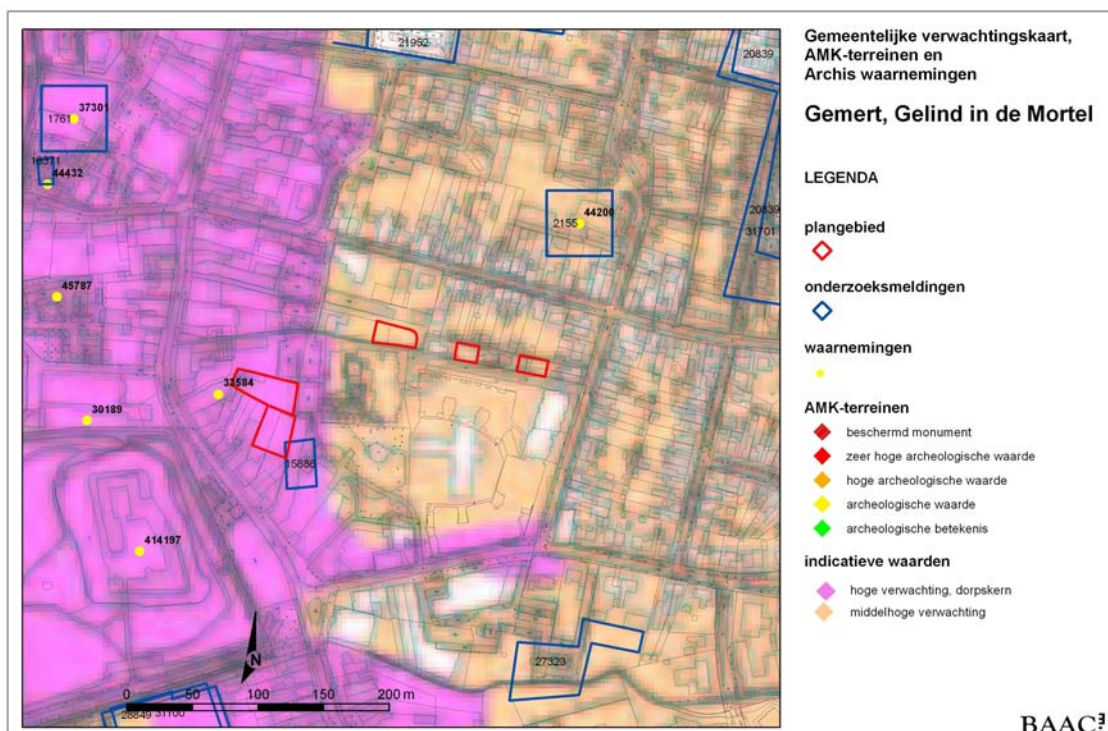
Het gevarieerde landschap van de gemeente Gemert-Bakel met droge en natte gebieden bood de bewoners in het verleden een breed scala aan bestaans- en vestigingsmogelijkheden. De eerste mensen vestigden zich op de hogere delen in het landschap zoals op de dekzandruggen, meestal in de buurt van een waterloop. Binnen de gemeente zijn vondsten bekend vanaf de Steentijd. De vondsten uit de Steentijd duiden vaak op een tijdelijk kamp dat seizoensmatig werd bewoond, afhankelijk van het voedselaanbod. Vanaf het Neolithicum ging de mens zich steeds meer toeleggen

op het verbouwen van voedsel en het houden van vee. Hoger gelegen gebieden kenden een toenemende bevolkingsdichtheid en zijn vaak voortdurend bewoond geweest tot in de Romeinse tijd. De bevolkingsdichtheid nam aan het einde van de Romeinse tijd sterk af, waarna deze vervolgens vanaf circa 800 na Chr. weer toenam. Door de toenemende bevolking in de Middeleeuwen veranderde het landschap en werd het in cultuur gebracht. Bos werd gekapt en veen werd ontgonnen. Door begrazing met schapen kreeg het potentieel aan natuurlijke vegetatie geen groeikans meer en ontstonden heidevelden. De betere gronden werden gebruikt als landbouwgrond. Verspreid in het landschap werden kleine boerenbedrijven gevestigd op verhogingen in het landschap waarop landbouw werd bedreven. Bij uitputting van de bodem werd plaggenmest opgebracht en ontstonden de essen. In latere periodes vonden bij bevolkingsgroei buiten de essen nieuwe ontginningen plaats, de zogenaamde kampontginningen. Met de komst van kunstmest zijn tegen het eind van de 19^e eeuw veel heidevelden ontgonnen, waardoor oude escomplexen en kampen niet verder werden uitgebreid.

2.3.2 Archeologie

De onderverdeling van de indicatieve waarden zoals weergegeven op de Archeologische Beleidskaart van de gemeente Gemert-Bakel (Vestigia 2009) is in het gebied gebaseerd op de statistische relatie tussen het bodemtype en archeologische vindplaatsen enerzijds en de ligging van het gebied in de historische kern van Gemert anderzijds. Deelgebieden 1 en 2 zijn op deze kaart gekarteerd als gebieden met een hoge archeologische verwachting (ligging in dorpskern). Deelgebieden 3 t/m 5 zijn op de archeologische beleidskaart van de gemeente gekarteerd als gebieden met een middelhoge archeologische verwachting.

Figuur 2.1 Uitsnede van de gemeentelijke archeologische beleidskaart (Vestigia 2009), aangevuld met waarnemingen en monumenten uit ARCHIS. De ligging van de deelgebieden is met rood aangegeven.

Op de Archeologische Monumentenkaart staan terreinen vermeld die door de provincie en de RCE zijn geselecteerd vanwege hun archeologische waarde. Een aantal van deze terreinen heeft eveneens de status van beschermd archeologisch monument. Er bevinden zich binnen een straal van 500 m rond het plangebied geen archeologische monumenten.

Uit het Centraal Archeologisch Archief (CAA) blijkt dat uit het plangebied zelf geen archeologische waarnemingen bekend zijn. In de directe omgeving (straal van 500 m) daarentegen bevinden zich echter diverse waarnemingen. Op slechts 10 m ten westen van deelgebied 1 is in de jaren '50 van de vorige eeuw bij bouwwerkzaamheden middeleeuws aardewerk aangetroffen, alsmede enkele met houtskool gevulde paalsporen van laat-middeleeuwse bebouwing (waarnemingsnr. 33584). Op circa 110 m ten zuidwesten van deelgebied 2 bevindt zich het 'kasteel van Gemert' (waarneming 414197, zie ook paragraaf 2.3.3). Op circa 100 m ten westen van deelgebied 1 is in 1958 een neolithische vuurstenen bijl aangetroffen. Over deze vondst is echter weinig bekend (waarneming 30189). Op circa 150 m ten noordwesten van het plangebied is in een verstoorde bodemlaag een aantal scherven aangetroffen. Het betreft materiaal uit de middeleeuwen en de Nieuwe tijd, maar ook recenter aardewerk. De vondsten zijn niet in situ aangetroffen (waarneming 45787). Bij een onderzoek uitgevoerd door de locale Heemkundekring in 1980, op circa 150 m ten noordwesten van het plangebied, zijn de resten van een gracht rond de voormalige Latijnse school aangetroffen. De datering van het afval uit de gracht (voornamelijk aardewerk) sloot goed aan op de bekende ouderdom van de school (16de eeuws). Daarnaast is in enkele kuilen tevens ouder aardewerk aangetroffen (Pingsdorf, Andenne en proto-Steengoed, waarneming 44432). Tijdens een ander onderzoek net iets ten noorden hiervan, zijn eveneens restanten van de hierboven besproken gracht aangetroffen (waarneming 37301). Tot slot is bij onderzoek op de Molenakkers op circa 110 m ten noordoosten van het plangebied verscheidene fragmenten aardewerk aangetroffen daterend uit de periode IJzertijd-Romeinse tijd (waarneming 44200). Naast deze vondsten is tevens materiaal uit de middeleeuwen aangetroffen. Dit bevond zich echter in verstoorde context.

In Gemert is veel archeologisch onderzoek uitgevoerd. Zo is pal naast deelgebied 2 een onderzoek uitgevoerd (onderzoeksmeldingsnummer 15886). Hierbij zijn echter geen bijzonderheden aangetroffen. Wel zijn puin en enkele scherven uit de Middeleeuwen/Nieuwe Tijd aangetroffen, zij het in verstoorde context. De onverstoorde C-horizont bevond zich op bijna 2 m diepte. Er is geen vervolgonderzoek aangetroffen (Jansen 2000).

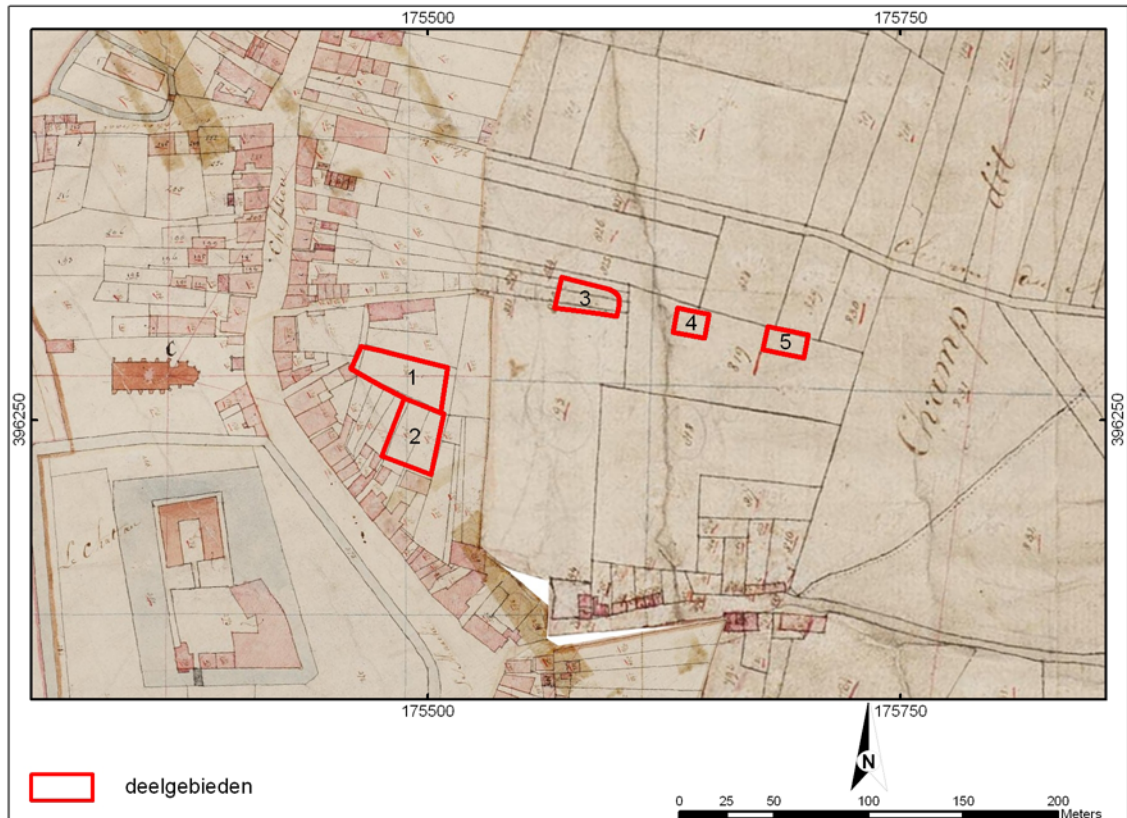
2.3.3 Historie

De eerste schriftelijke vermeldingen dateren vermoedelijk uit de elfde eeuw. Hiervan zijn 12de eeuwse kopieën bekend (Van Berkel en Samplonius 2006). In 1249 staat Gemert vermeld als 'Gemerthe'. De naam is waarschijnlijk terug te voeren op het Germaanse woord 'gamaripa', wat zoveel betekent als 'meer', 'plas' of 'afgesneden arm van de rivier' (Van Berkel en Samplonius 2006).

In het betreffende document uit 1249 wordt Gemert genoemd als vrije heerlijkheid onder het geslacht Van Gemert. Er was in die tijd sprake van een *Huis der Teutonen in Gemerthe*. Dit betrof een vestiging van de Duitse Orde. Deze bevond zich op een locatie ten westen van het huidige kasteel van Gemert. De bouw van het Kasteel van Gemert begon in 1391, in opdracht van de commandeur van de Duitse Orde.

De vrije heerlijkheid Gemert viel tot 1794 onder het gezag van de Duitse Orde. In dat jaar legden de Franse troepen beslag op de goederen van de Duitse Orde. In 1809 werd de orde door Napoleon opgeheven. Gemert werd een zelfstandige gemeente. In de negentiende eeuw groeide Gemert onder invloed van de groeiende textielnijverheid, totdat deze tak van industrie eind 19de begin 20ste eeuw inzakte. Pas na de Tweede Wereldoorlog kende Gemert weer een periode van groei.

Figuur 2.2 Uitsnede van de eerste kadastrale kaart uit 1820-1832 voor het onderzoeksgebied en omgeving (WatwasWaar 2010). De ligging van de onderzoekslocatie is met rood weergegeven.

Gemert is zoals veel andere dorpen in Nederland na de Tweede Wereldoorlog flink uitgebreid. Deze naoorlogse uitbreidingen hebben het plangebied tot op heden slechts in beperkte mate bereikt. Het plangebied is grotendeels onbebouwd gebleven. Dit was ook begin 19de eeuw het geval. Op kaartmateriaal uit de periode 1820-1832 is het plangebied gelet op het verkavelingspatroon waarschijnlijk nog grotendeels in gebruik als landbouwgrond (zie figuur 2.2). Volgens De Bont (1993) betreft het mogelijk oud akkerareaal dat deels al voor 1500 na Chr. als zodanig in gebruik was. De bebouwing zoals deze begin 19de eeuw aanwezig was, stamt deels ook uit de periode voor 1500 (De Bont 1993). Een deel van het wegenpatroon rond 1820 is momenteel nog herkenbaar. Enkele wegen zoals het ridderplein, de Kapelaanstraat en de Virmundstraat hebben een middeleeuwse ouderdom (De Bont 1993). Ook eind 19de eeuw was het plangebied onbebouwd. Op kaartmateriaal uit 1897 is te zien dat de deelgebieden 3, 4 en 5 waarschijnlijk nog als akker in gebruik waren. De deelgebieden 1 en 2 waren in gebruik als (moes)tuin (Uitgeverij Robas 1989, zie figuur 2.3). De huidige 'Bonen Gang' is tussen 1820 en 1897 aangelegd.

Uit gegevens van de provincie Noord-Brabant blijkt dat in de directe omgeving van het plangebied geen ontgravingen hebben plaatsgevonden.

Figuur 2.3 Uitsneden van de topografische kaart uit 1897 (Uitgeverij Robas Producties 1989). De ligging van het plangebied is middels de rode lijn weergegeven.

2.4 Archeologische verwachting

Het plangebied bevindt zich in het zuidelijke dekzandgebied van Nederland, op de overgang van de Peelhorst naar de Centrale Slenk. Het plangebied en omgeving is relatief hoog gelegen. Het gebied is zeer waarschijnlijk afgedekt met een esdek. De afzettingen die zich onder het esdek bevinden, zijn gedurende het Weichselien afgezet. Wat betreft de ouderdom van de afzettingen kunnen op het terrein derhalve archeologische resten aanwezig zijn vanaf het Laat-Paleolithicum tot heden. De waarnemingen in de directe omgeving van het plangebied bevestigen dit beeld, al ligt de nadruk voornamelijk op vondsten uit de Middeleeuwen. De kans op de aanwezigheid van archeologische resten ter plaatse van alle deelgebieden is relatief groot. Het betreft een relatief hoog gelegen gebied. Dergelijke terreinen vormden gedurende de Steentijd, maar ook gedurende latere perioden, aantrekkelijke vestigingsgebieden. Het binnen het plangebied aanwezige esdek fungeert als een beschermende laag voor eventueel aanwezige archeologische resten.

Er zijn geen aanwijzingen aangetroffen die kunnen duiden op grootschalige bodemverstoringende activiteiten, behoudens eventuele ploegwerkzaamheden. Er heeft voor zover bekend vanaf in ieder geval begin 19de eeuw geen bebouwing gestaan die geleid zou kunnen hebben tot verstoring. Op het naastgelegen terrein zijn echter sporen van middeleeuwse bebouwing waargenomen.

Op basis van het bureauonderzoek geldt, overeenkomstig de gemeentelijke verwachtingskaart, een **hoge specifieke verwachting** voor het aantreffen van vondsten en/of sporen gerelateerd aan de historische dorpskern voor de deelgebieden 1 en 2. Voor de deelgebieden 3 t/m 5 geldt een **middelhoge specifieke verwachting** voor het aantreffen van vondsten en/of sporen. Gezien de ouderdom van de in de ondergrond aanwezige sedimenten kunnen het vondsten en/of sporen vanaf de Steentijd betreffen. In dergelijke gevallen kunnen het vondsten en/of sporen betreffen van kleine Steentijd jachtkampementen (basisnederzettingen en/of huisplaatsen met een omvang van 200 m² tot 1000 m²). Ook een groter Steentijd basiskamp kan niet worden uitgesloten. Bij dergelijke vindplaatsen betreft het voornamelijk strooiing van overwegend (bewerkt) vuursteen. Gezien de vele vondsten in de directe nabijheid van het plangebied en de middeleeuwse ouderdom van Gemert, geldt de middelhoge tot hoge verwachting echter voornamelijk voor vondsten en/of sporen uit de periode Bronstijd-Middeleeuwen. Het betreffen naar verwachting vondsten en/of sporen gerelateerd aan huisplaatsen (bijvoorbeeld een boerderij) of nederzettingsterreinen. Hierbij wordt voornamelijk strooiing van fragmenten aardewerk verwacht, alsmede sporen van paalgaten, afvalkuilen en/of waterputten.

Indien op het terrein archeologische indicatoren en/of ondiepe bewoningssporen aanwezig zijn, kunnen deze bij een intacte hoge zwarte enkeerdgrond worden verwacht aan de basis van het esdek en in de top van een eventueel daar onder begraven bodemprofiel (meestal een humuspodzol). Omdat de oude enkeerdgronden zijn gevormd onder hoge en droge omstandigheden en vaak gelegen zijn nabij oude nederzettingen of hoeven, is de kans op het aantreffen van vindplaatsen zeer hoog. De plaggenbemesting kwam vanaf ongeveer de 11^e eeuw in zwang, zodat vooral vindplaatsen van vóór de Middeleeuwen nog intact en goed geconserveerd zullen zijn. Vanwege de dikte van het esdek zullen eventuele vindplaatsen veelal nog gaaf aanwezig zijn, omdat ze door de ophoging geleidelijk buiten het bereik van het eergetouw en de keerploeg (sinds de 15^e-16^e eeuw) zijn geraakt. De oudere groundbewerking (met eergetouw) zal hooguit de bovenste 15 cm van de oude bodem hebben geroerd en dus nauwelijks verstoringen van de originele bodem hebben veroorzaakt. Eventueel mestaardewerk uit de Middeleeuwen en uit recentere perioden is meestal van elders aangevoerd en duidt dan geen vindplaats ter plaatse aan. Pre-middeleeuws aardewerk dat zich in (de basis van) het esdek bevindt kan door biologische activiteit en regelmatig ploegen omhoog zijn gewerkt en daardoor een aanwijzing zijn voor een vindplaats in de begraven ondergrond onder het esdek. De grondwaterstand is volgens de bodemkaart redelijk hoog, zodat ook eventueel aanwezige organische resten en botmateriaal relatief goed kunnen zijn geconserveerd.

3 Inventariserend Veldonderzoek

3.1 Werkwijze

Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd op basis van de resultaten van het bureauonderzoek. Hierbij is de tijdens het bureauonderzoek opgestelde archeologische verwachting in het veld getoetst.

Allereerst hebben waarnemingen in het plangebied plaatsgehad om de aanwezigheid van archeologische resten te kunnen beoordelen. Ter plaatse van het plangebied wordt een esdek verwacht. Dit dek beschermt de eventueel onder het esdek aanwezige archeologische resten. De vondstzichtbaarheid is daarom ter plaatse zeer gering, waardoor een oppervlaktekartering niet heeft plaatsgevonden.

Vanwege het feit dat ter plaatse van het plangebied een esdek wordt verwacht, is een verkennend booronderzoek uitgevoerd. Hierbij is hoofdzakelijk gekeken naar de landschapsgenese en de bodemopbouw van het gebied en de gesteldheid van het bodemprofiel (intact of verstoord). De intactheid van de bodem is in archeologisch opzicht van groot belang. Indien de bodem is verstoord, zal ook een eventueel aanwezige vindplaats zijn verstoord. De gehanteerde methode is niet geschikt om eventueel aanwezige vindplaatsen te kunnen traceren.

Er is gebruik gemaakt van een Edelmanboor met een diameter van 7 cm, waarbij de bodemkundige (De Bakker en Schelling 1989) en lithologische (NEN 5104) gesteldheid van de grond is beschreven. De grondmonsters uit de relevante bodemlagen zijn niet gezeefd of onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren. De boringen zijn uitgevoerd tot gemiddeld 160 cm diepte (tenminste 30 cm in de schone C-horizont).

In het huidige handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1 zijn geen richtlijnen opgenomen voor een verkennend booronderzoek. Het door BAAC gebruikte grid van 40 bij 50 m wordt door verscheidene provincies waaronder de provincie Noord-Brabant geschikt geacht voor een verkennend booronderzoek. Middels een dergelijk boorgrid dienen 6 boringen per hectare te worden geplaatst. Voor alle deelgebieden tezamen zou dit neerkomen op 2 boringen. Dit is te weinig om per deelgebied uitspraken te kunnen doen aangaande de intactheid van de bodemopbouw. Derhalve zijn conform het PvA (Emaus 2010) per deelgebied 3 boringen geplaatst in de deelgebieden 1, 2 en 3 en 2 boringen per deelgebied in de deelgebieden 4 en 5. De boringen zijn voor zover het terrein het toeliet zo gelijkmatig mogelijk over het plangebied verspreid.

In totaal zijn derhalve 13 boringen geplaatst. De locaties (x, y) van de boringen zijn voor zover mogelijk ingemeten met behulp van een GPS. De hoogteligging van het maaiveld ten opzichte van NAP ter plekke van de boringen is bepaald met behulp van de topografische atlas (schaal 1:25.000). Om inzicht te krijgen in de bodemkundige en lithologische gesteldheid van de ondergrond, zijn de boringen lithologisch (volgens de NEN 5104) en bodemkundig beschreven (volgens De Bakker & Schelling 1989). Eveneens is gekeken naar de mate van intactheid van het bodemprofiel. Een nog intact bodemprofiel kan betekenen dat een eventueel aanwezige vindplaats nog gaaf en goed geconserveerd is.

Het veldonderzoek heeft plaatsgevonden in april 2010. In navolgende paragrafen worden de resultaten van het veldonderzoek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een archeologische interpretatie. De locaties van de boringen staan weergegeven op de boorpuntenkaart (bijlage 2). De boorbeschrijvingen bevinden zich in bijlage 3.

3.2 Veldwaarnemingen

Het terrein ter plaatse van deelgebied 1 was ten tijde van de uitvoer van het veldwerk in gebruik als (tijdelijk) parkeerterrein. Op de topografische ondergrond staan enkele schuurtjes ingetekend, deze zijn inmiddels verwijderd. Het terrein is verhard met puingranulaat. Er is weinig tot geen hoogteverschil binnen dit deelgebied (gemiddelde hoogte circa 15,3 m + NAP).

Figuur 3.1 *Overzicht van de deelgebieden. De foto linksboven betreft de oostelijke helft van deelgebied 2. De foto rechtsboven toont een groot deel van het momenteel als tijdelijke parkeergelegenheid in gebruik zijnde deelgebied 1. Op de foto linksonder is goed zichtbaar dat men hier bezig is met werkzaamheden. Er ligt een kleine hoeveelheid klinkers in depot alsmede een kleine hoeveelheid humeuze grond (niet zichtbaar op de foto). De foto rechtsonder betreft de tuin behorende tot de Prinses Irenestraat 80.*

Het aangrenzende deelgebied 2 betreft een braakliggend terrein. Men heeft bij de bouw van het aangrenzende gebouw waarschijnlijk gebruik gemaakt van dit terrein om materiaal te stallen. Ook hier is het terrein verhard middels puingranulaat. Het terrein is wat minder vlak dan deelgebied 1. Grote hoogteverschillen komen echter niet voor (gemiddelde hoogte circa 15,3 m + NAP).

Ter plaatse van deelgebied 3 werden ten tijde van de uitvoer van het veldwerk werkzaamheden uitgevoerd met een shovel. Ter plaatse lag een kleine hoeveelheid humeuze grond in depot. Mogelijk is het terrein geëgaliseerd. Voor zover zichtbaar was men bezig om het terrein bouwklaar te maken. Het betreft een vlak terrein met een gemiddelde hoogte van 15,4 m + NAP.

Deelgebied 4 betreft de tuin behorende tot de woning aan de Prinses Irenestraat 80. Gezien de staat van de tuin lijkt het erop dat de woning niet is bewoond. Het terrein heeft een gemiddelde hoogte van circa 15,5 m + NAP.

Deelgebied 5 omvat twee tuinen. Het terrein bevindt zich op een hoogte van circa 15,4 m + NAP.

Voor alle terreinen, met uitzondering van deelgebied 3, geldt dat als gevolg van de aanwezige verharding en/of begroeiing geen aanwijzingen aan het maaiveld zichtbaar waren die zouden kunnen duiden op de aanwezigheid van archeologische resten in de bodem. Ook ter plaatse van deelgebied 3 waren geen dergelijke aanwijzingen aan het maaiveld zichtbaar aangezien dit terrein recentelijk is geëgaliseerd.

3.3 Verkennend booronderzoek

In deze paragraaf zal de bodemopbouw binnen de plangebieden worden beschreven. Allereerst zal een algemene karakteristiek van de bodemopbouw en de lithologie worden gegeven, waarna vervolgens aandacht zal worden besteed aan de bodemverstoringen en de intacte bodems. Tot slot zal worden ingegaan op de aangetroffen archeologische indicatoren.

3.3.1 Lithologie en bodemopbouw

De deelgebieden zijn qua lithologische bodemopbouw vrij uniform. Het moedermateriaal (de zogenaamde C-horizont) bestaat binnen alle deelgebieden uit overwegend zwak siltig, matig fijn, geelwit zand. De korrelgrootte van het zand is vrij uniform. Het zand voelt vrij scherp aan en lijkt in eerste instantie een vrij grote korrelgrootte te hebben. Dit is echter het gevolg van het feit dat de C-horizont beneden het grondwaterpeil is aangetroffen en derhalve aan elkaar 'plakt'. Nadat het sediment is droggewreven blijkt het zand een korrelgrootte rond de 210 µm te hebben. Dit sediment betreft het gedurende het Laat-Weichselien afgezette dekzand. Alleen ter plaatse van boring 13 is onder een dunne laag dekzand matig fijn zand, afgewisseld met leemlagen aangetroffen. Dit betreft verspoeld dekzand (fluvioperiglaciale afzettingen, zie paragraaf 2.1).

In alle boringen is direct op de C-horizont een dik pakket zwak siltig, sterk humeus, donkerbruin, matig fijn zand aangetroffen. Gemiddeld heeft dit pakket een dikte van 115 cm. De dikte varieert van 65 cm ter plaatse van boring 12 tot 150 cm ter plaatse van boring 10. Gezien de dikte van dit humeuze pakket (> 50 cm) is bodemkundig sprake van een enkeerdgrond. Het humeuze pakket wordt aangeduid als de Aa-horizont. Dit is conform de bodemkaart (zie paragraaf 2.2) en conform de verwachting, gezien het voormalige gebruik van de grond als landbouwgrond en de ligging van de deelgebieden in het esdekcomplex rond Gemert.

In geen van de boringen is echter sprake van een intacte enkeerdgrond. In geen van de boringen zijn onder het esdek restanten aangetroffen van begraven (podzol)bodems. De mate en diepte van verstoring verschilt per boring en zal in de volgende paragraaf worden besproken.

3.3.2 Bodemverstoringen

Zoals hierboven al is aangegeven, is in geen van de boringen een intacte enkeerdgrond aangetroffen. De verstoring komt op drie manieren tot uiting. De meest uitgesproken manier waarop de verstoring van de bodem tot uitdrukking komt, is het vlekkerige karakter van de bodem. Dit geldt voor zowel de top van de C-horizont als voor het esdek (zij het in mindere mate). Met een vlekkerig karakter wordt bedoeld dat in de C-horizont brokken Aa-horizont aanwezig zijn, of dat in de Aa-horizont brokken C-horizont aanwezig zijn. Ook de aanwezigheid van bouwpuin in de Aa-horizont duidt op verstoring. In veel boringen is bouwpuin aangetroffen tot op de grens met de C-horizont. In veel gevallen is duidelijk dat het recent bouwpuin betreft (brokjes beton, scherven industrieel wit aardewerk, etc.). Dit is echter niet altijd het geval, aangezien sommige fragmenten puin dermate klein zijn dat het niet met zekerheid is te dateren. Een derde aanduiding voor bodemverstoring betreft de scherpe grens tussen Aa-horizont en C-horizont (zogenaamd AC-profiel met scherpe overgang). In een onverstoorde situatie zullen restanten van de oorspronkelijke bodem onder het esdek aanwezig zijn.

Op basis van de aanwezigheid van deze drie aanwijzingen (die in veel van de boringen ook alle drie zijn waargenomen), kan worden geconcludeerd dat de bodem ter plaatse van alle boringen tot in de C-horizont is verstoord. De diepte van de verstoring varieert. Ter plaatse van deelgebied 1 varieert de diepte van de bodemverstoringen van 115 cm-mv tot 150 cm-mv. In deelgebied 2 is de bodem ter plaatse van boring 6 zelfs tot 170 cm-mv verstoord. De bodem ter plaatse van deelgebied 3 is tot minder grote diepte verstoord (gemiddeld 1 m-mv). Ter plaatse van deelgebied 4 varieert de verstoring van 95 cm-mv (boring 11) tot 155 cm-mv (boring 10). Ook in deelgebied 5 is sprake van variatie in verstoringsdiepte (130 cm-mv ter plaatse van boring 12 en 160 cm-mv ter plaatse van boring 13). In bijlage 2 zijn de verstoringsdieptes per boring weergegeven.

Als gevolg van de verstoring tot in de C-horizont is ook de archeologisch relevante bodemlaag, namelijk de oorspronkelijke bodem ten tijde van voor het opbrengen van het esdek, verstoord.

Op bovenstaande kan echter een kanttekening worden geplaatst. De deelgebieden 1 en 2 bevinden zich volgens de archeologische verwachtingskaart van de gemeente in een zone met een hoge verwachting op het aantreffen van middeleeuwse vondsten. Dit in verband met de ligging in de historische dorpskern van Gemert. In dergelijke gebieden zal de bodem altijd een verstoord uiterlijk hebben, aangezien de bodem hier in de loop der eeuwen als gevolg van bouw- en sloopwerkzaamheden en het storten van afval regelmatig op 'de schop' zal zijn geweest. Een dergelijke 'oude' verstoringslaag is middels een (verkenkend) booronderzoek niet altijd als zodanig herkenbaar. De fragmenten bouwpuin zoals deze in de deelgebieden 1 en 2 zijn aangetroffen zijn hoogst waarschijnlijk recent van ouderdom, maar het kan niet worden uitgesloten dat het laat-middeleeuws materiaal betreft, of 16de of 17de eeuws materiaal.

3.3.3 Archeologische indicatoren

Het betreft hier een verkennend booronderzoek. Het doel van het onderzoek is het achterhalen van de landschapsgenese, de bodemopbouw en de gesteldheid van het bodemprofiel (intact of verstoord) binnen het onderzoeksgebied en niet het traceren van eventueel aanwezige vindplaatsen. Voor dit laatste is de gekozen strategie

namelijk niet toereikend. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat niet is gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren. In dit geval zijn echter, op de aanwezigheid van ondetemineerbare spikkeltjes bouwpuin na, geen archeologische indicatoren in de bodem aangetroffen. Wel is relatief veel bouwpuin aangetroffen. Veelal kon worden vastgesteld dat dit recent materiaal betrof (brokjes beton, scherven industrieel wit aardewerk).

3.4 Archeologische interpretatie

Op basis van het bureauonderzoek is geconcludeerd dat de deelgebieden een middelhoge tot hoge archeologische verwachting hebben voor het aantreffen van vondsten en/of sporen. Dit gezien de gunstige ligging van het plangebied (relatief hoog gelegen) en de aanwezigheid van een beschermend esdek. Voor de deelgebieden 1 en 2 geldt een hoge specifieke verwachting voor het aantreffen van vondsten en/of sporen gerelateerd aan de historische dorpskern terwijl voor de overige deelgebieden een middelhoge specifieke verwachting geldt voor het aantreffen van vondsten en/of sporen vanaf de Steentijd.

Uit het booronderzoek is echter gebleken dat de bodem ter plaatse van alle deelgebieden tot in de C-horizont is verstoord. Dit betekent dat de archeologisch relevante bodemlaag, namelijk de oorspronkelijke bodem zoals deze voor het opbrengen van het esdek aanwezig is geweest, eveneens is verstoord. Eventuele archeologische vindplaatsen zullen derhalve niet meer intact aanwezig zijn. Gezien de diepte van de verstoring (100 tot 160 cm-mv) is ook de kans op de aanwezigheid van intacte sporen gering.

De deelgebieden 1 en 2 vormen hierop echter een uitzondering. Ondanks dat de verstoringen ter plaatse van deze deelgebieden ook van recente ouderdom lijken te zijn, kan op basis van onderhavig onderzoek niet worden uitgesloten dat hier sprake is van oudere, middeleeuwse verstoringen, gerelateerd aan de historische dorpskern van Gemert. Ondanks de relatief grote diepte van de verstoring (tot 1,7 m-mv ter plaatse van boring 6 in deelgebied 2) kan eveneens niet worden uitgesloten dat zich onder de verstoring nog intacte grondsporen bevinden.

Op basis van het onderhavige onderzoek moet derhalve worden geconcludeerd dat op basis van de bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied de hoge archeologische verwachting ter plaatse van de deelgebieden 1 en 2 gehandhaafd dient te worden. Echter, de middelhoge archeologische verwachting ter plaatse van de deelgebieden 3, 4 en 5 moet worden bijgesteld tot een **lage** archeologische verwachting op het aantreffen van vindplaatsen.

4 Conclusie en aanbevelingen

4.1 Conclusie

Op basis van het bureauonderzoek is geconcludeerd dat aan de deelgebieden een middelhoge tot hoge archeologische verwachting op het aantreffen van vondsten en/of sporen toegekend moet worden. Dit gezien de gunstige ligging van het onderzoeksgebied (relatief hoog gelegen), de vele (voornamelijk middeleeuwse) vondsten in de directe omgeving en de aanwezigheid van een beschermend esdek. Voor de deelgebieden 1 en 2 geldt op basis van het bureauonderzoek een hoge specifieke verwachting voor het aantreffen van vondsten en/of sporen gerelateerd aan de historische dorpskern terwijl voor de overige deelgebieden een middelhoge specifieke verwachting geldt voor het aantreffen van vondsten en/of sporen vanaf de Steentijd.

Deze verwachtingen kunnen op basis van het verkennende booronderzoek echter **niet geheel** worden ondersteund. Uit het booronderzoek is namelijk gebleken dat de bodem ter plaatse van de deelgebieden 3, 4 en 5 tot in de C-horizont is verstoord. Geconcludeerd is dat ook de archeologisch relevante bodemlaag is verstoord. Eventuele archeologische vindplaatsen zullen derhalve niet meer intact aanwezig zijn. Gezien de diepte van de verstoring (100 tot 160 cm-mv) is ook de kans op de aanwezigheid van intacte sporen gering. Derhalve moet de verwachting op basis van de ter plaatse aangetroffen verstoring in de deelgebieden 3, 4 en 5 worden bijgesteld naar een **lage** verwachting.

Ook binnen de deelgebieden 1 en 2 is de bodem verstoord. Ondanks dat de verstoring ter plaatse van deze deelgebieden van recente ouderdom lijkt te zijn, kan op basis van onderhavig onderzoek niet worden uitgesloten dat hier sprake is van oudere, middeleeuwse verstoringen, gerelateerd aan de historische dorpskern van Gemert. De mogelijkheid bestaat derhalve dat zich onder de (eventueel oude) verstoringen nog intacte grondsporen bevinden die gerelateerd kunnen worden aan de historische kern van Gemert. De **hoge archeologische verwachting** ter plaatse van de deelgebieden 1 en 2 dient derhalve **gehandhaafd** te worden.

4.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van onderhavig onderzoek is aan de deelgebieden 3, 4 en 5 een lage archeologische verwachting toegekend op het aantreffen van vindplaatsen. Deze conclusie is gebaseerd op de hier aangetroffen verstoringen. Vervolgonderzoek is binnen deze deelgebieden ons inziens derhalve niet noodzakelijk.

Dit geldt niet voor de deelgebieden 1 en 2. Ondanks dat de hier aangetroffen verstoringen mogelijk recent van ouderdom zijn, kan niet worden uitgesloten dat hier sprake is van oudere, middeleeuwse verstoringen, gerelateerd aan de historische dorpskern van Gemert. Vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven kan hier meer duidelijkheid over geven. Dit betekent dat indien ter plaatse van de deelgebieden 1 en 2 bodemverstoringen zullen plaatsvinden die dieper reiken dan de huidige aangetoonde verstoringen (zie bijlage 2), vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk is. Het doel van een dergelijk onderzoek zal zijn om na te gaan of de hier aanwezige verstoring recent is of dat het een oudere verstoring betreft.

In het laatste zal tevens worden nagegaan of zich onder de verstoring sporen bevinden die gerelateerd kunnen worden aan de historische dorpskern van Gemert. Zo ja, dan zal worden vastgesteld wat de exacte omvang, datering, gaafheid en conserveringsgraad van de (eventueel aanwezige) vindplaats(en) is op basis waarvan de archeologische waarde van het gebied definitief kan worden vastgesteld.

Bovenstaand advies vormt een zogenaamd selectieadvies. Dit betekent niet dat reeds gestart kan worden met bodemverstorende activiteiten of de daarop voorbereidende activiteiten. Het selectieadvies dient namelijk eerst beoordeeld te worden door de bevoegde overheid en leidt tot een selectiebesluit.

Hoewel getracht is een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethoden, kan de aanwezigheid van archeologische sporen of resten nooit volledig worden uitgesloten in de gebieden waarvoor geen vervolgonderzoek wordt aanbevolen. BAAC bv wil er daarom op wijzen dat men bij bodemverstorende activiteiten alert dient te zijn op de aanwezigheid van archeologische waarden (zoals vondstmateriaal en grondsporen). Bij het aantreffen van deze waarden dient men hiervan melding te maken bij de Minister (in de praktijk de RCE) conform artikel 53 van de Monumentenwet 1988.

Geraadpleegde bronnen

Literatuur

- Bakker, H. de & J. Schelling**, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland*. Staring Centrum, Wageningen
- Berendsen, H.J.A.**, 1998. *De vorming van het land*. Van Gorcum Assen
- Berendsen, H.J.A.**, 2000. *Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum, Assen
- Berkel, G. van & K. Samplonius**, 2006. *Nederlandse plaatsnamen herkomst en historie*. Prisma Woordenboeken en Taaluitgaven, Utrecht.
- Bisschops, J.H.**, 1973. *Toelichting bij de Geologische kaart van Nederland 1:50.000, blad Eindhoven Oost*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- De Bont, C.**, 1993. *Al het merkwaardige in bonte afwisseling. Een historische geografie van Midden- en Oost-Brabant*. Stichting Brabants Heem, Waalre.
- Emaus, A.A.G.**, 2010. *Onderzoeksvoorstel – plan van aanpak. Archeologisch Bureauonderzoek en inventariserend Veldonderzoek (verkennende fase). Plangebied Gelind in de Mortel te Gemert*. BAAC bv, Den Bosch.
- Jansen, R.**, 2000. *Aanvullende archeologische onderzoeken gemeente Gemert-Bakel*. Archol, Leiden.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhof, T.E. Wong**, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen
- SIKB**, 2006a. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1*. SIKB, Gouda
- SIKB**, 2006b. *Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel karterend booronderzoek*. SIKB, Gouda
- Stichting voor Bodemkartering**, 1981. *Bodemkaart van Nederland 1: 50:000, toelichting bij kaartblad 51 Oost Eindhoven*. Stiboka, Wageningen.

kaarten

- ANWB Topografische Atlas**, 2004. *Noord-Brabant 1:25.000*. ANWB bv, Den Haag.
- Archeologische Monumentenkaart**, provincie Noord-Brabant/ Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten. Website geraadpleegd in maart 2010 via ARCHIS II.
- WatwasWaar**, 2010. *Eerste Kadastrale kaart uit 1820-1832*. Website geraadpleegd in maart 2010 via www.watwaswaar.nl
- Provincie Noord-Brabant**, 2010. *Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Brabant*. Website geraadpleegd in maart 2010 via www.brabant.nl
- Rijks Geologische Dienst**, 1973. *Geologische Kaart van Nederland Blad 51 Oost Eindhoven Oost (1:50.000)*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- Stichting voor Bodemkartering**, 1981. *Bodemkaart van Nederland 1:50.000 kaartblad 51 Oost eindhoven*. Stiboka, Wageningen.
- Stichting voor Bodemkartering**, 1977. *Geomorfologische Kaart van Nederland Blad 51 Eindhoven (1:50.000)*. Stiboka, Wageningen.
- Uitgeverij Robas Producties**, 1989. *Historische Atlas Noord-Brabant*. Uitgeverij Robas Producties, Den Ijp.
- Vestigia**, 2009. *Archeologische Beleidskaart, Kaart 3*. Vestigia, Amersfoort.

Bijlage 1

Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom in jaren	Chronostratigrafie				MIS	Lithostratigrafie							
	Holoceen				1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)							
11.755	Kwartair	Laat	Laat	Weichselien (ijstijd)	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye	Formatie van Boxtel				
12.745						Allerød (warm)							
13.675						Vroege Dryas (koud)							
14.025						Bølling (warm)							
15.700						Laat-Pleniglaciaal							
29.000		Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Midden-Pleniglaciaal	3									
50.000			Vroeg-Pleniglaciaal	4									
75.000			Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	5a									
		5b											
		5c											
	5d												
115.000	Pleistocene	Laat	Weichselien (ijstijd)	Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	5e	Eemien (warme periode)	6	Eem Formatie					
130.000						Saalien (ijstijd)		Formatie van Drente					
370.000								Midden	Midden	Holsteinien (warme periode)	Formatie van Urk		
410.000												Elsterien (ijstijd)	Formatie van Peelo
475.000													
850.000	Vroeg	Vroeg	Pre-Cromerien	Formatie van Sterksel									
2.600.000													

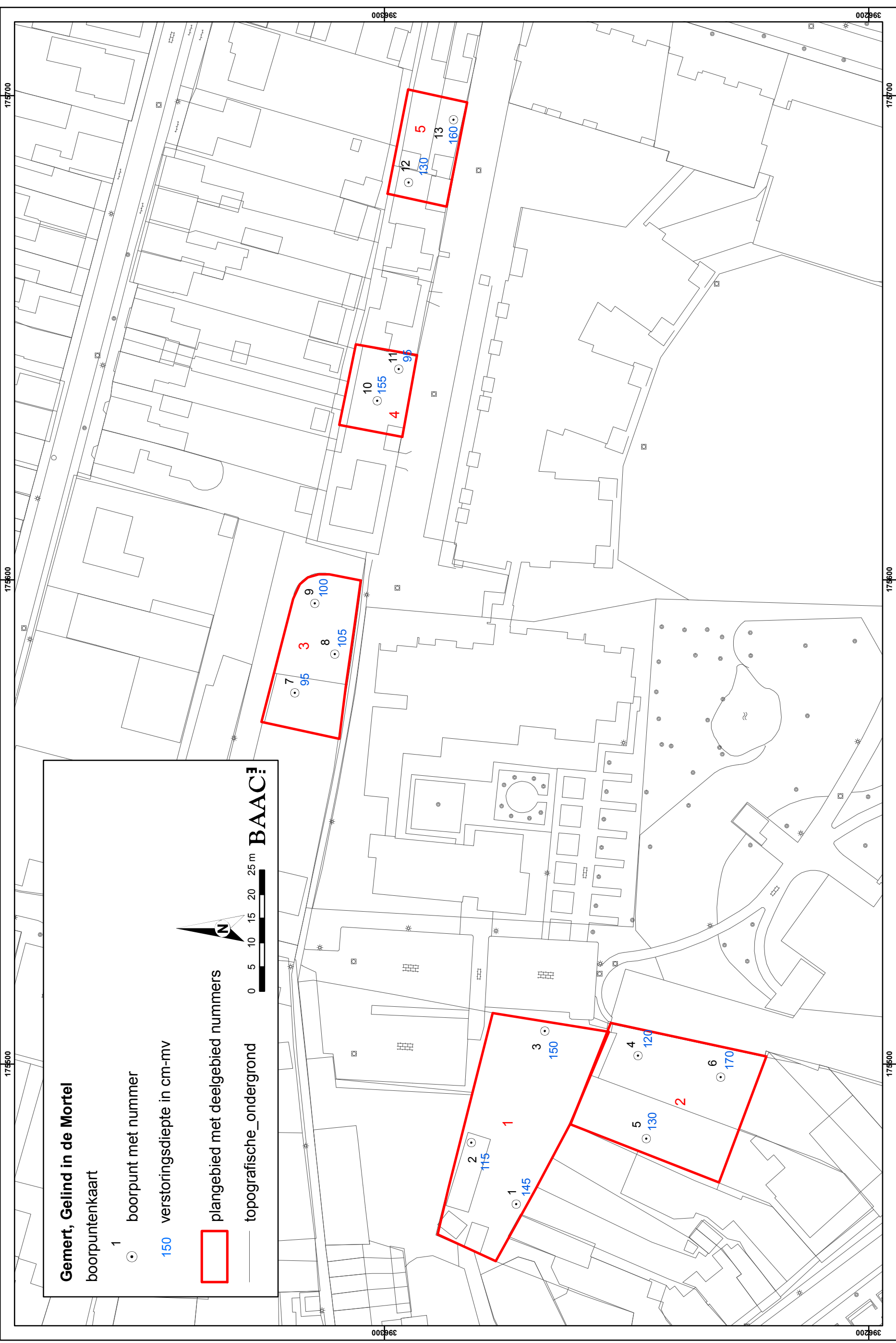
Cal. jaren v/n Chr.	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden	
1950	0	Laat	Subatlanticum koeler vochtiger	Vb2	Loofbos eik en hazelaar overheersen haagbeuk veel cultuurplanten rogge, boekweit, korenbloem	Nieuwe tijd	
-1500	Vb1			Middeleeuwen			
-450	Va			Romeinse tijd			
0		Holoceen	Subboreaal koeler droger	IVb	Loofbos eik en hazelaar overheersen beuk > 1% invloed landbouw (granen)	IJzertijd	
-12	IVa			Bronstijd			
-800	815		Midden	Atlanticum warm vochtig	III	Loofbos eik, els en hazelaar overheersen in zuiden speelt linde een grote rol	Neolithicum
-2000	2650						
-3755	5000	Vroeg	Boreaal warmer	II	den overheerst hazelaar, eik, iep, linde, es	Mesolithicum	
-4900	7020						
-5300	8000						
-8800	9000	Laat-Pleistoceen	Preboreaal warmer	I	eerst berk en later den overheersend	Laat-Paleolithicum	
11.755	10.150						
12.745	10.800						
13.675	11.800						
14.025	12.000	Weichselien (ijstijd)	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	LW III	parklandschap	Laat-Paleolithicum	
15.700	13.000						
		Weichselien (ijstijd)	Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	LW II	dennen- en berkenbossen	Laat-Paleolithicum	
		Weichselien (ijstijd)	Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	LW I	open parklandschap	Laat-Paleolithicum	
		Weichselien (ijstijd)	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	LW I	open vegetatie met kruiden en berkenbomen	Laat-Paleolithicum	
-35.000		Laat-Pleistoceen	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)		perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra	Midden-Paleolithicum	
		Laat-Pleistoceen	Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)		perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap	Midden-Paleolithicum	
		Laat-Pleistoceen	Eemien (warme periode)		loofbos	Midden-Paleolithicum	
		Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)			Vroeg-Paleolithicum	
-300.000		Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)			Vroeg-Paleolithicum	

Chronostratigrafie voor Noordwest-Europa volgens Zagwijn (1974), Vandenbergh (1985) en De Mulder *et al.* (2003). Lithostratigrafie volgens De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Stuiver *et al.* (1998). Zuurstofisotoop calibratie (OxCal) versie 3.9 Bronk Ramsey (2003), toegepast op het Laat-Weichselien en het Holoceen. Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2000). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Bijlage 2

Boorpuntenkaart

Gemert, Gelind in de Mortel

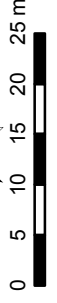
boorpuntenkaart

1 boorpunt met nummer

150 verstoringsdiepte in cm-mv

plangebied met deelgebied nummers

— topografische ondergrond

BAAC

175000

175500

175000

175500

396200

396300

396200

396300

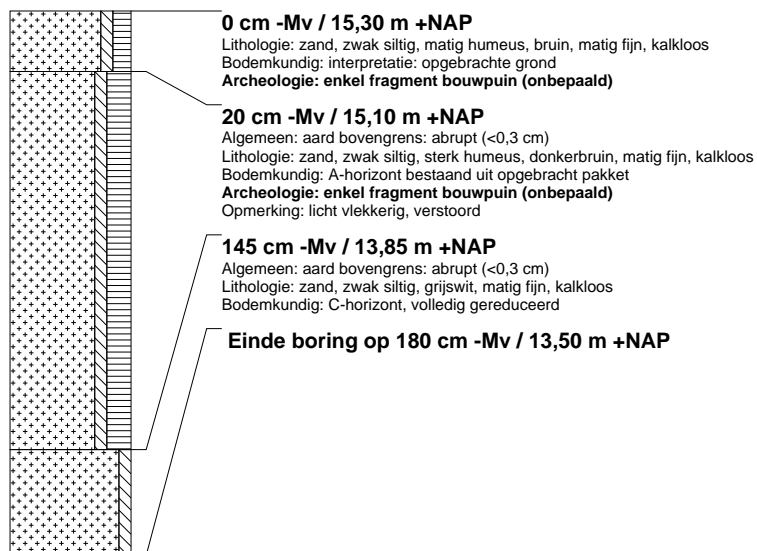
Bijlage 3

Boorbeschrijvingen

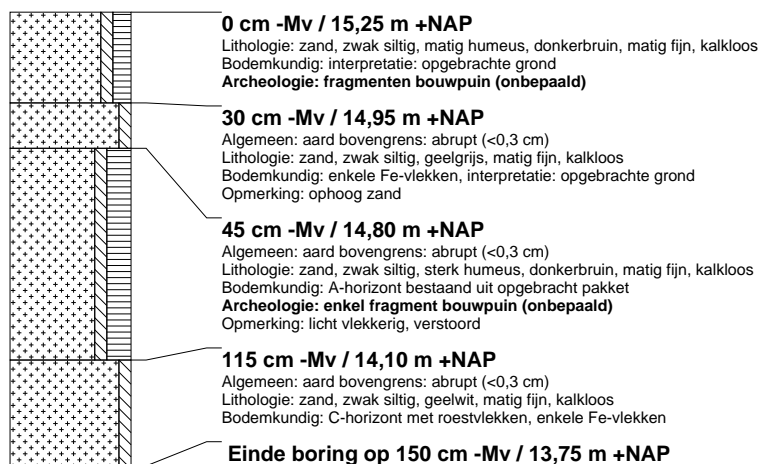

boring: 10107-1

beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.471, Y: 175.471, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,30, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

boring: 10107-2

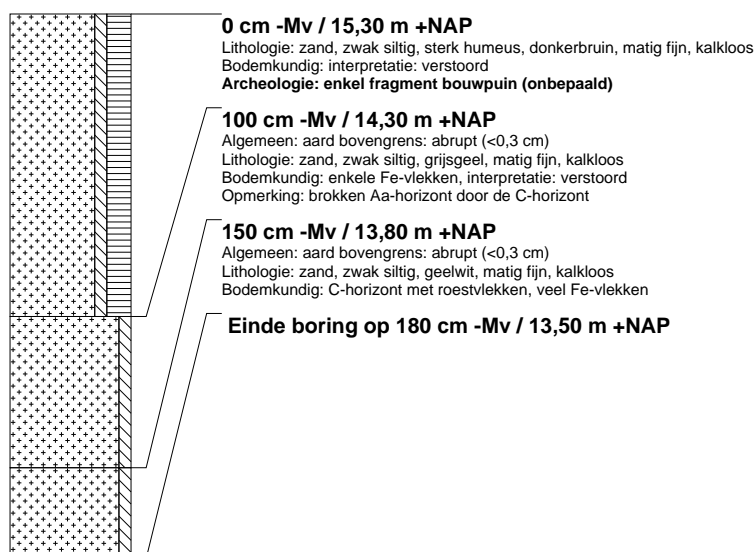
beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.484, Y: 175.484, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,25, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

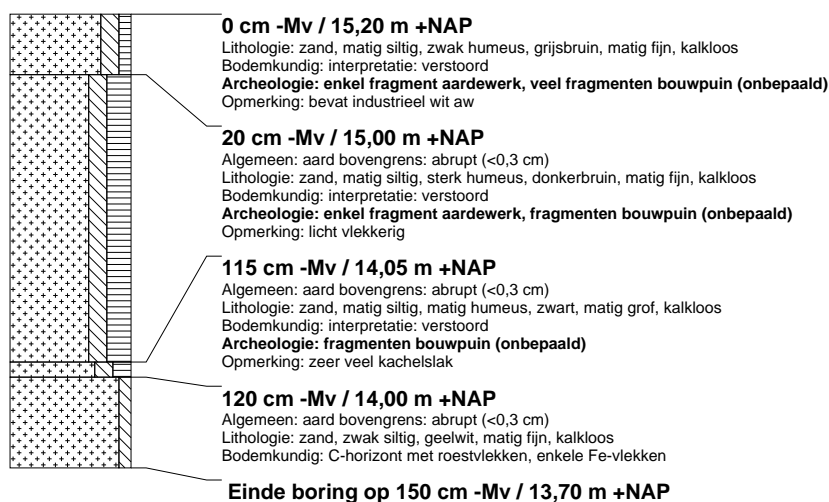

boring: 10107-3

beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.507, Y: 175.507, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,30, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

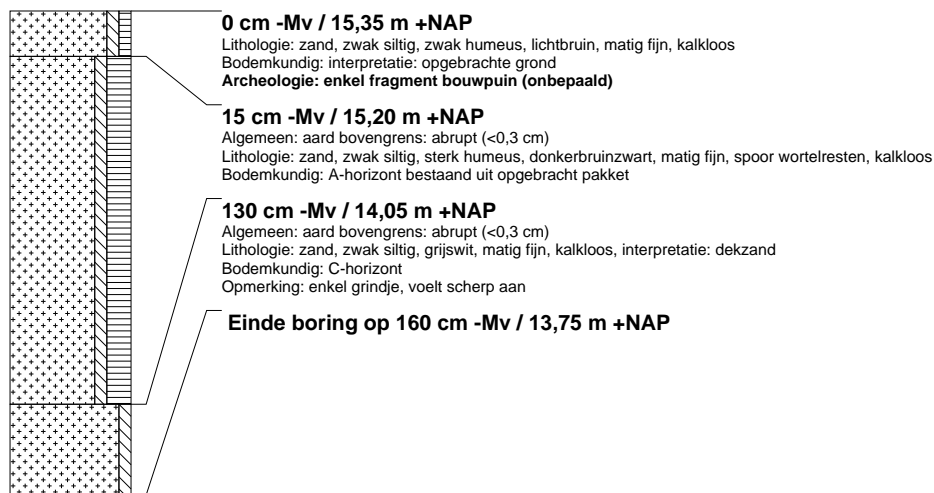
boring: 10107-4

beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.502, Y: 175.502, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,20, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

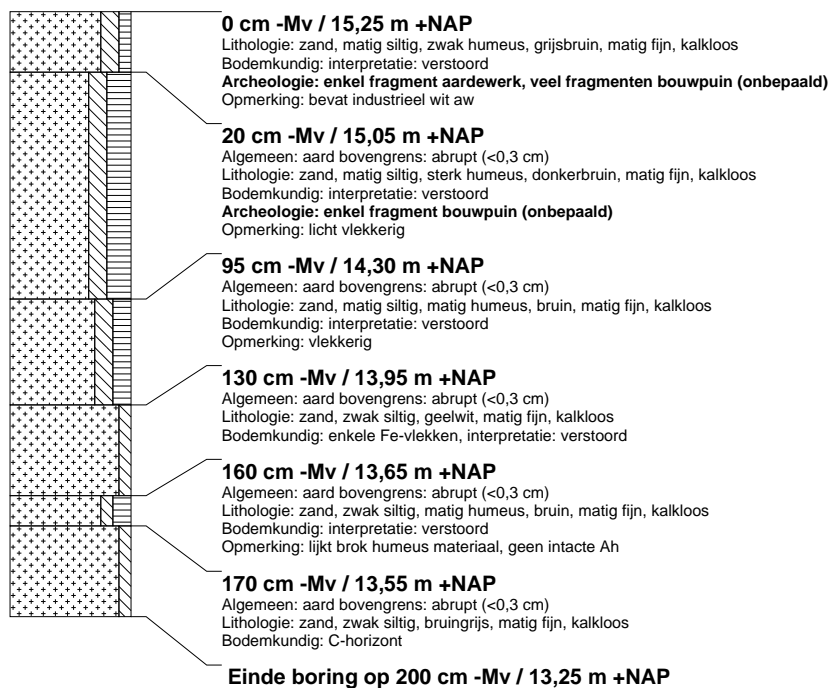

boring: 10107-5

beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.485, Y: 175.485, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,35, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

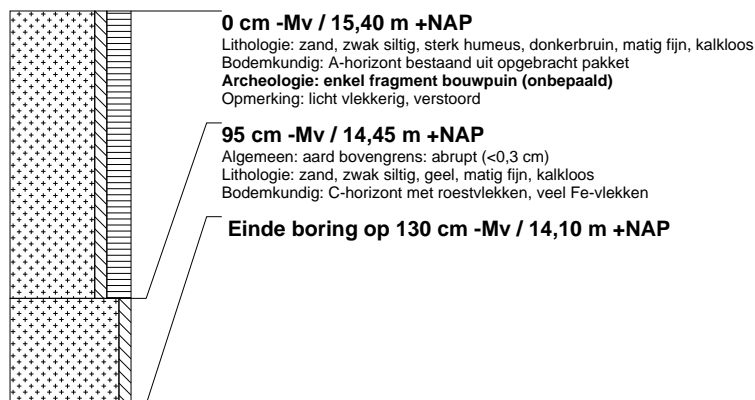
boring: 10107-6

beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.497, Y: 175.497, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,25, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

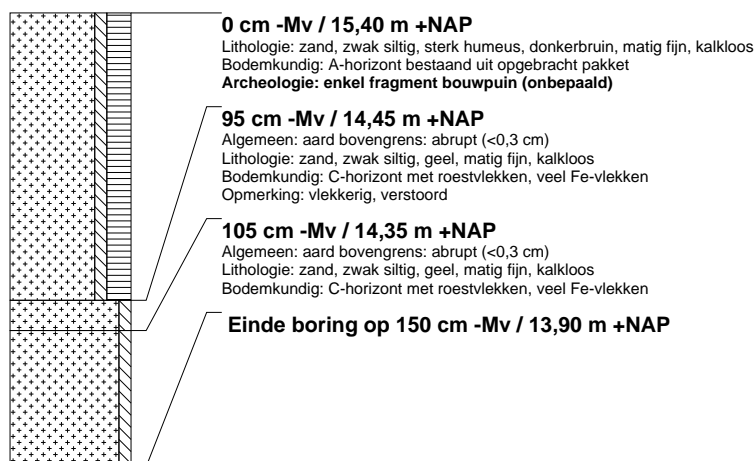

boring: 10107-7

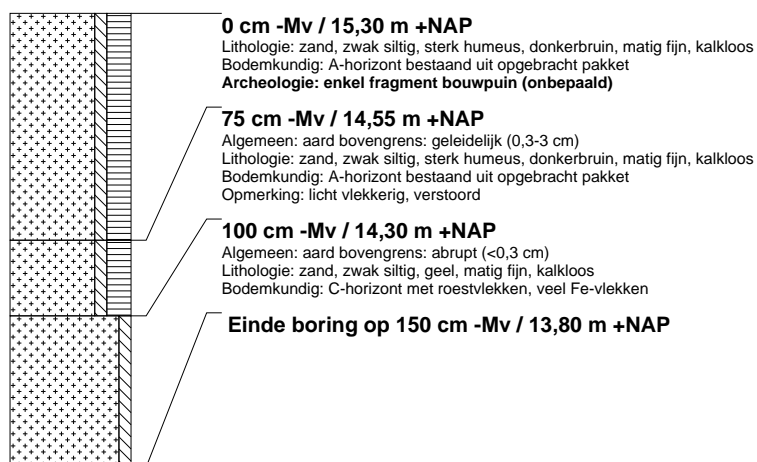
beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.577, Y: 175.577, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,40, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

boring: 10107-8

beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.585, Y: 175.585, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,40, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

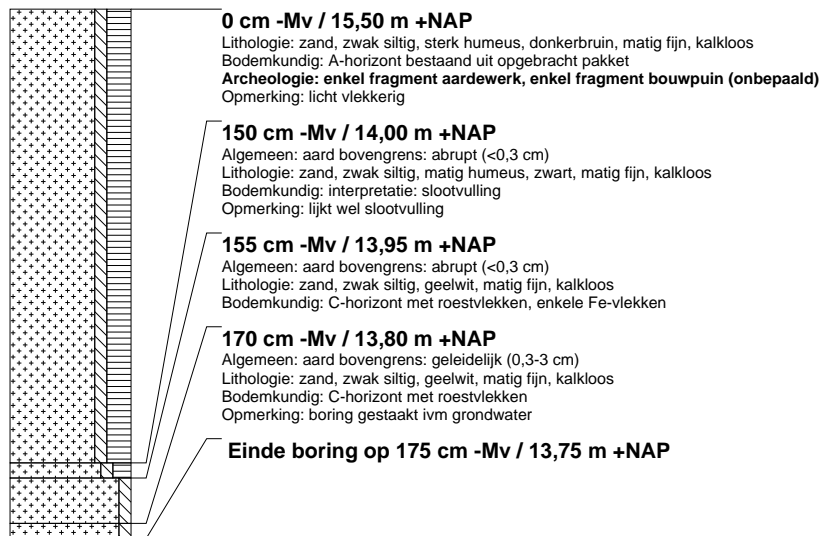
boring: 10107-9

beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.595, Y: 175.595, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,30, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

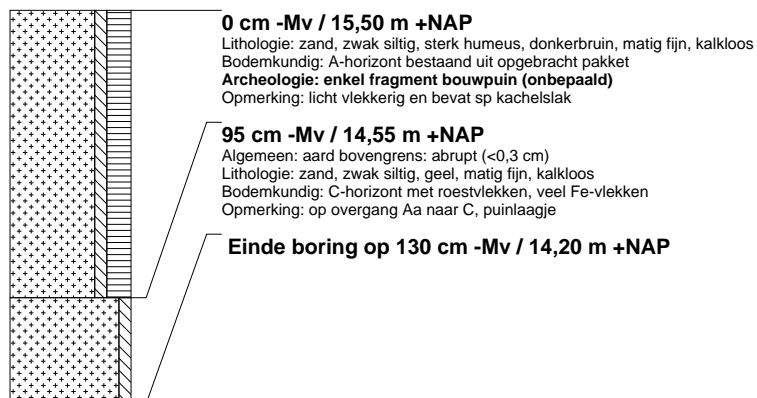

boring: 10107-10

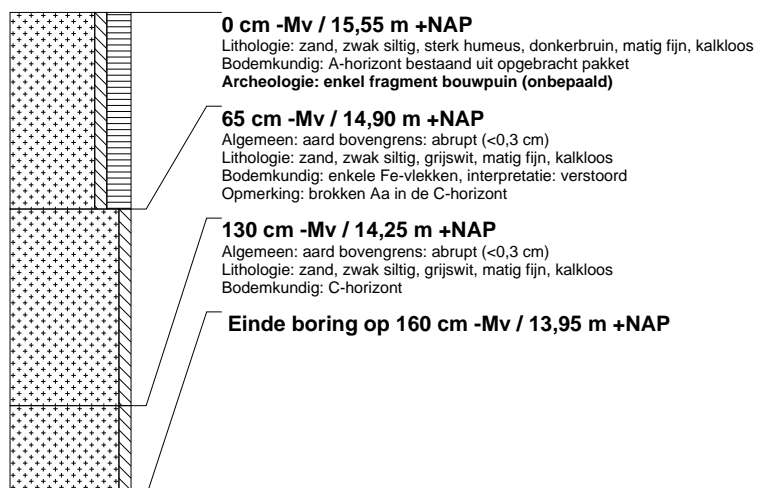
beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.637, Y: 175.637, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,50, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: overige (cultuur), vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

boring: 10107-11

beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.644, Y: 175.644, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,50, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: overige (cultuur), vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

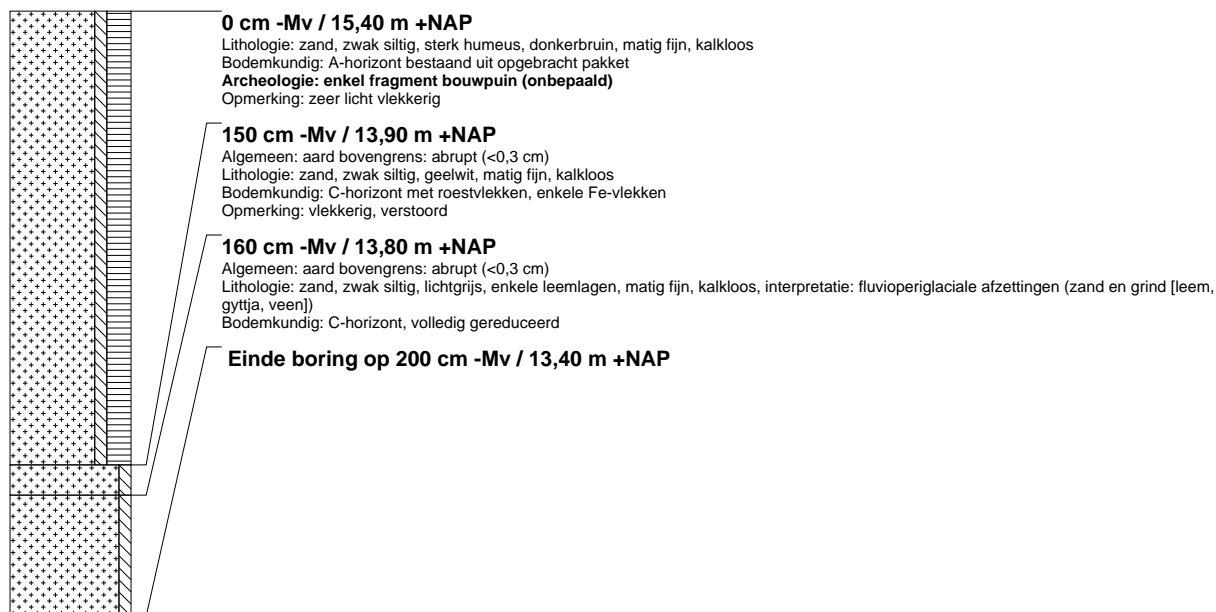
boring: 10107-12

beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.682, Y: 175.682, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,55, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: overige (cultuur), vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

boring: 10107-13

beschrijver: MVP, datum: 6-4-2010, X: 175.695, Y: 175.695, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 51F, hoogte: 15,40, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: overige (cultuur), vondstzichtbaarheid: niet van toepassing, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Gemert-Bakel, plaatsnaam: Gemert, opdrachtgever: Gemeente Gemert-Bakel, uitvoerder: BAAC bv

Bijlage 4

Verklarende woordenlijst

Begrippenlijst

Afkortingen

AMK	archeologische monumentenkaart
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
BAAC	Bureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie
CAA	Centraal Archeologisch Archief
CMA	Centraal Monumentenarchief
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
IVO	Inventariserend veldonderzoek
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlands Archeologie
NAP	Normaal Amsterdams Peil
NEN	Nederlandse Norm 5104: classificatie van onverharde grondmonsters
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor Cultuurhistorisch erfgoed
-mv	beneden maaiveld

Verklarende woordenlijst

A-horizont	Donkergekleurde bodemhorizont waarin humus door bodemdieren, planten, schimmels en bacteriën is omgezet en gemengd met de eventuele minerale delen
AC profiel	Bodemprofiel waarin een humusrijke A-horizont direct gelegen is op het ongeroerde moedermateriaal (C-horizont).
Afzetting	Neerslag of bezinking van materiaal.
Antropogeen	Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen gemaakt/veroorzaakt).
Archeologie	Wetenschap die zich ten doel stelt om door middel van studie van de materiële nalatenschap inzicht te verwerven in alle facetten van menselijke samenlevingen in het verleden.
B-horizont	Een minerale (soms moerige) horizont in een bodem, waarin een of meer van de volgende kenmerken voorkomen: <ul style="list-style-type: none"> - Inspoeling van kleimineralen, aluminium, ijzer of humus uit hoger liggende horizonten, al dan niet in combinatie - (bijna) volledige homogenisatie met bovendien zodanige veranderingen dat:<ul style="list-style-type: none"> o Nieuwvorming van kleimineralen is opgetreden en/of o Aluminium en ijzer(hydro)oxiden zijn vrijgekomen, of o Een blokkige of prismatische structuur is ontstaan.
Booronderzoek	karteringsmethode bij veldinventarisatie, gebaseerd op het verrichten van grondboringen, waarbij vooral gelet wordt op het voorkomen van archeologische indicaties zoals aardewerkfragmenten, houtskool en fosfaatconcentraties
BP	Before Present, gebruikt voor ouderdomsbepalingen op grond van het meten van de hoeveelheid radio-actieve koolstof in organisch materiaal (de C14- of 14C-methode) worden gewoonlijk opgegeven in jaren voor heden (=1950); jaarringen-onderzoek heeft vastgesteld dat deze dateringen af kunnen wijken van de werkelijke ouderdom.
C-horizont	Weinig (C1) of niet (C2) door bodemprocessen veranderd sediment of eventueel verweerd vast gesteente volgend op vast gesteente. Om te worden geclassificeerd als C-horizont dient het om soortgelijk materiaal te gaan als hetgeen waarin de A- en B-horizonten zijn ontwikkeld.

Dekzand	Fijnzandige afzettingen die onder koude omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden uit de laatste ijstijd vormen in grote delen van Nederland een 'dek'
Eenmanses	Aanduiding voor een kleine es die slechts door één of enkele boeren wordt bewerkt; vaak ook aangeduid met de term kamp.
Enkeerdgronden	Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd.
Erosie	Verzamelnaam voor processen die het aardoppervlak aantasten en los materiaal afvoeren. Dit vindt voornamelijk plaats door wind, ijs en stromend water
Esdek	Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld.
Formatie	Een sedimentpakket dat qua herkomst en lithologische samenstelling een eenheid vormt.
Gehomogeniseerd Holoceen	Volledig opgenomen zijn in de teeltlaag of bouwvoor. jongste geologisch tijdvak (vanaf de laatste IJstijd: ca. 8800 jaar v. Chr. tot heden)
Horizont	Een qua kleur, textuur en wordingsgeschiedenis homogene bodemlaag met karakteristieke eigenschappen
Inventariserend Veldonderzoek	Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld
Veldpodzol	Humuspodzolgronden met een humushoudende bovengrond dunner dan 30 cm. Dergelijke gronden worden hoofdzakelijk aangetroffen in jonge ontginningsgebieden.
Nederzetting (-sterrein)	Woonplaats; de aard en samenstelling van het in het veld aangetroffen sporen en materiaal wordt geïnterpreteerd als resten van bewoning in het verleden.
Pleistoceen	Geologisch tijdperk dat ca. 2,3 miljoen jaar geleden begon. Gedurende deze periode waren er sterke klimaatswisselingen van gematigd warm tot zeer koud. Na de laatste IJstijd begint het Holoceen (ca. 8800 v. Chr.)
Podzol	Bodem met een uitspoelingslaag (E-horizont) en een inspoelingslaag (B-horizont). Het gehele proces van het uitloggen van de E-horizont en de vorming van een B-horizont door inspoeling van humus en ijzer heet podzolering.
Proefsleuvenonderzoek	opgraving van beperkte omvang op één of meerdere locaties binnen een vindplaats dan wel in de vorm van één of meerdere sleuven om nadere gegevens te verzamelen over aard, omvang, diepteligging, e.d. van grondsporen waarbij de grondsporen zo veel mogelijk intact worden gelaten. Proefonderzoek kan noodzakelijk zijn in het kader van een inventariserend veldonderzoek, maar dient met name ter voorbereiding van de opgraving
Prospectie	systematische opsporing van archeologische waarden door middel van non-destructieve methoden en technieken
Sediment	Afzetting gevormd door accumulatie van losse gesteentefragmentjes (zoals zand of klei) en eventueel delen van organismen.
Stratigrafie Veen	Opeenvolging van lagen in de ondergrond (niet alleen in de bodem) Geheel of grotendeels uit enigszins ingekoolde, maar nauwelijks vergane plantenresten opgebouwde afzetting.
Vindplaats	Een ruimtelijk begrensd gebied, waarbinnen zich archeologische informatie bevindt.

MEMO

Aan	Van
College van B &W	Vanessa Jolink
Afdeling	Kenmerk
RO/B&A	245510
Bijlage(n)	Telefoon
	919
	Kopie aan
	Jan Verleijdsdonk

Onderwerp
Selectiebesluit Gemert-Gelind

Datum
15 december 2010

Geacht college,

In april 2010 heeft BAAC bv in opdracht van de gemeente Gemert-Bakel en Geerts Makelaardij een bureau- en een verkennend booronderzoek verricht. Het plangebied bestond uit 5 deelgebieden waar in de toekomst nieuwbouw wordt gebouwd. Op basis van het booronderzoek kon de archeologische verwachting voor de deelgebieden 3 t/m 5 worden bijgesteld naar een lage verwachting. Verder archeologisch onderzoek in deze gebieden is niet nodig. In twee deelgebieden, gelegen aan het Gelind, was wel verder onderzoek noodzakelijk. Deze twee deelgebieden liggen aan het oorspronkelijke historische bebouwingslint van Gemert en er was een grote kans op bewoningsporen uit de late middeleeuwen en/of Nieuwe tijd.

Archaeo heeft voor het proefsleuvenonderzoek een Programma van Eisen (PvE) opgesteld. In het PvE is een optie geschreven voor een eventuele doorstart naar een definitieve opgraving. Deelgebied 1 is eigendom van de gemeente en deelgebied 2 is eigendom van Geerts makelaardij. Eind oktober 2010 heeft BAAC bv een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in beide gebieden.

Sinds de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg (september 2007) is de gemeente Bevoegd Gezag geworden. De gemeente dient het rapport en het uitgebrachte selectieadvies te beoordelen en daarop een selectiebesluit te nemen.

De beleidsmedewerkster archeologie is namens het College gemandateerd voor het nemen van selectiebesluiten en stelt middels deze memo het College op de hoogte van het besluit.

Op het kaartje op de volgende bladzijde zijn de twee deelgebieden ingetekend.

Afbeelding: locatie van de twee deelgebieden

Deelgebied 1 is het meest noordelijke plangebied en in eigendom van de Gemeente. Deelgebied 2 wordt ontwikkeld door Geerts Makelaardij.

Samenvatting onderzoek

BAAC heeft in deelgebied 1 een proefsleuf getrokken. Er zijn een aantal sporen gevonden, waaronder een afvalkuil met dierlijke horens (waarschijnlijk geit of schaap). Er zijn in deze proefsleuf niet of nauwelijks vondsten of sporen die betrekking hebben op bewoning gedaan.

Deelgebied 2 ligt achter het terrein van restaurant Heren van Gemert en achter Ridderplein 41 en wordt door Geerts Makelaardij ontwikkeld. Op zijn terrein zijn twee proefsleuven getrokken. Hierbij is in één van de proefsleuven een grote insteek van een put gevonden. De put was afgedekt met een betonnen plaat.

Put

In eerste instantie werd gedacht aan een waterput, behorende bij het achtererf van het oorspronkelijke huis aan het Ridderplein. Maar al snel bleek het een bakstenen welput te zijn. In een welput werd goed en overvloedig brouwwater opgeslagen. De put is waarschijnlijk in de tweede helft van de negentiende eeuw gebouwd. De heemkundekring De Kommanderij is momenteel bezig met het verrichten van een archiefonderzoek naar de bierbrouwerij in het plangebied. De gegevens hierover komen later.

De insteek van de put

De put werd met behulp van een pomp leeggepompt om de binnenkant van de put te kunnen bekijken. Door het instortingsgevaar is besloten om de put alleen bloot te leggen en te documenteren. De put is vervolgens weer afgedekt.

De welp

Selectiebesluit bevoegd gezag (Gemeente Gemert-Bakel)

Behalve de welp en de afvalkuil zijn er geen noemenswaardige sporen en/of vondsten gedaan in het plangebied. In overleg met BAAC heeft de gemeente hierop het selectiebesluit genomen tot geen vervolgonderzoek en vrijgave van het plangebied Gemert-Gelind, betreffende archeologie.